

Η μεταγραφή ελληνικών κύριων ονομάτων στην αγγλική γλώσσα

Ντέιβιντ Κόνολι

Ευρωπαϊκό Κέντρο Μετάφρασης Λογοτεχνίας

Περίληψη

Η εργασία μου αυτή έχει ως αφετηρία την παρατήρηση ότι δεν υπάρχει συνέπεια ή γενική συμφωνία στον τρόπο που τα ελληνικά κύρια ονόματα (ανθρωπωνύμια και τοπωνύμια) μεταγράφονται στην αγγλική γλώσσα. Η απροθυμία ή η αδυναμία των μεταφραστών και ελληνιστών να ακολουθήσουν τα υπάρχοντα πρότυπα μετατροπής του ελληνικού αλφαβήτου με λατινικούς χαρακτήρες και η ανεπάρκεια των ίδιων των προτύπων έχουν σοβαρές συνέπειες σε πολλούς τομείς της μετάφρασης και των νεοελληνικών σπουδών: στη μεταγραφή των κύριων ονομάτων σε ανθολογίες, βιβλιογραφίες και μυθιστορήματα, στη βιβλιοθηκονομία και σε νομικά και εμπορικά έντυπα. Παρά την ύπαρξη διάφορων προτύπων μετατροπής, τα οποία βασίζονται κυρίως στις αντίστοιχες φωνητικές αξίες των ελληνικών και λατινικών χαρακτήρων, κανένα απ' αυτά δεν λαμβάνει υπόψη του ορισμένους άλλους παράγοντες που παίζουν ωστόσο σημαντικό ρόλο στη μεταγραφή των κύριων ονομάτων. Οι παράγοντες αυτοί αφορούν την ιστορική και καθιερωμένη γραφή του ονόματος, την οπτική του εικόνα, την ιδιαίτερη προτίμηση του καθενός όσον αφορά τη μεταγραφή του ονόματός του και την ομοιότητα με αντίστοιχα ξένα ονόματα. Στην εργασία μου αυτή παρουσιάζω μερικά από τα προβλήματα αυτά και εξετάζω τους διάφορους παράγοντες που εμπλέκονται στη διαδικασία μετατροπής.

1. Εισαγωγή

Σύμφωνα με τους Hervey και Higgins (1992:29), μεταγραφή υφίσταται όταν «...με βάση ορισμένα συστήματα μετατροπής, αλλάζει η ηχητική/γραφική μορφή ενός ονόματος του κειμένου-πηγής, ώστε αυτό να εναρμονίζεται με

τα σχήματα προφοράς και ορθογραφίας της γλώσσας-στόχου». Στην περίπτωση των ελληνικών, αυτή η μετατροπή έχει να κάνει με ονόματα που όχι μόνο ανήκουν σε διαφορετική γλώσσα, αλλά επιπλέον σε διαφορετικό αλφάβητο¹. Η απουσία ενός κοινώς αποδεκτού προτύπου μεταγραφής ελληνικών κύριων ονομάτων, αλλά και των ελληνικών λέξεων γενικότερα, με λατινικούς χαρακτήρες έχει αναγκάσει διάφορους οργανισμούς να δημιουργήσουν τα δικά τους συστήματα (σε διαφορετικές χώρες αλλά και κάποτε μέσα στην ίδια χώρα), τα οποία συνήθως είναι ασύμβατα και μη αντιστρεπτά². Στην Ελλάδα το πρότυπο μεταγραφής που προτείνει ο Ελληνικός Οργανισμός Τυποποίησης (ΕΛΟΤ 743) περιγράφει μια «μη αντιστρεπτή μέθοδο μεταγραφής του ελληνικού αλφαβήτου με χαρακτήρες του λατινικού» και χρησιμοποιείται στην αναγραφή με λατινικούς χαρακτήρες των τοπωνυμίων σε χάρτες και πίνακες σήμανσης οδών, στη μεταγραφή με λατινικούς χαρακτήρες των στοιχείων ταυτότητας προσώπων, δηλαδή στη μεταγραφή των ονομάτων, επωνύμων, πατρωνύμων, μητρωνύμων, ονομάτων συζύγων, επωνύμων «γένους» και τόπων γέννησης, και στη μεταγραφή με λατινικούς χαρακτήρες των εμπορικών επωνυμιών νομικών προσώπων³.

Εκτός του ελληνικού προτύπου ΕΛΟΤ 743, υπάρχουν κι άλλα πρότυπα μετατροπής, όπως αυτό του Διεθνούς Οργανισμού Τυποποίησης (ISO 843), το οποίο αποτελεί και το Βρετανικό Πρότυπο (BS 2979), και αυτά της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου, των Βιβλιοθηκών του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης και το BL 75, το οποίο είναι ένα παλιό σύστημα που χρησιμοποιείται από τη Βρετανική Βιβλιοθήκη. Σ' αυτά θα πρέπει να προσθέσουμε και τα προτεινόμενα από επιστημονικά περιοδικά συστήματα, όπως το σύστημα του *Byzantine and Modern Greek Studies* και του *Journal of Modern Greek Studies*, τα οποία χρησιμοποιούνται ποικιλοτρόπως από ελληνιστές⁴. Το γεγονός ότι

1. Η αυξανόμενη χρήση των Greeklish στην ηλεκτρονική επικοινωνία έχει δώσει μια νέα διάσταση στο ζήτημα της μεταγραφής ελληνικών λέξεων. Αυτός ο νέος τύπος «φραγκολεβαντίνικων» ήδη αποτελεί θέμα επιστημονικής μελέτης (βλ. Σταμάτης 1999).

2. Βλ. Ridley (1994: 171) σχετικά με το «Project Helen», ερευνητικό πρόγραμμα που εξετάζει τα προβλήματα μεταγραφής του ελληνικού αλφαβήτου.

3. Περιγράφει επίσης μια αντιστρεπτή μέθοδο μεταγραμματισμού, αν και η μόνη διαφορά των δύο μεθόδων έγκειται στη χρήση ενός μόνο διακριτικού σημείου (υπογράμμιση) στην αντιστρεπτή μέθοδο. Σ' αυτό το άρθρο δεν ασχολούμαι με τα συστήματα μετατροπής που στοχεύουν στο να καταστήσουν δυνατή τη μονοσήμαντη επάνοδο στην αρχική γραφή της λέξης, πράγμα σημαντικό για την τεκμηρίωση και τη βιβλιοθηκονομία, όπου οι ελληνικές λέξεις πρέπει να αποκατασταθούν στην αρχική τους μορφή από πρόσωπα που δεν γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα ή από μηχανές.

4. Η Van Dyck (1998: xiii), π.χ., δηλώνει πως χρησιμοποίησε στις περισσότερες περιπτώσεις το φωνητικό σύστημα (sic) του *Journal of Modern Greek Studies*.

χρησιμοποιούνται διάφορα συστήματα μετατροπής ελληνικών σε λατινικούς χαρακτήρες δεν είναι βέβαια επιθυμητό και αποτελεί αιτία της ασυνέπειας που υφίσταται. Τα παραδείγματα ασυνέπειας πολλαπλασιάζονται στην περίπτωση των κύριων ονομάτων (ανθρωπωνυμίων και τοπωνυμίων). Στην εργασία μου αυτή θα εστιάσω το ενδιαφέρον μου αποκλειστικά σε ανθρωπωνύμια, χρησιμοποιώντας παραδείγματα από το χώρο της ελληνικής λογοτεχνίας⁵ και αναφερόμενος στο ελληνικό πρότυπο μετατροπής (ΕΛΟΤ 743). Επιπλέον, θα υποδείξω ορισμένους σημαντικούς παράγοντες οι οποίοι σχετίζονται με τη μεταγραφή των κύριων ονομάτων, αλλά δεν λαμβάνονται δυστυχώς υπόψη από τα διάφορα συστήματα μετατροπής.

2. Η πηγή των προβλημάτων

Μια σημαντική πηγή προβλημάτων όσον αφορά τη μεταγραφή των ελληνικών ονομάτων είναι το φαινόμενο που είναι γνωστό ως «ιωτακισμός», δηλαδή η προφορά των φωνηέντων η, υ, ι και των διψήφων φωνηέντων ει, οι, υι, τα οποία είχαν το καθένα την ξεχωριστή του φωνητική αξία στα αρχαία ελληνικά, ως ι /i/ στα νέα ελληνικά. Επιπλέον, τώρα τα δίψηφα φωνήεντα αι, οι, και ει (δίφθογγοι στα αρχαία ελληνικά) αποτελούν μονόφθογγο (ai /ε/, oi /i/ και ει /i/)· το υ στους συνδυασμούς αυ, ευ και ηυ προφέρεται σαν f ή v, όταν ακολουθεί φωνήεν ή ηχηρό σύμφωνο. Η διάκριση που υπήρχε στα αρχαία ελληνικά ανάμεσα στα μακρά και στα βραχέα (ω, ο και η, ε) δεν υφίσταται πια. Τα προβλήματα επομένως προκύπτουν λόγω του ότι η ιστορική ορθογραφία δεν αντανakλά πλέον τις φωνητικές διαφορές. Με άλλα λόγια, αν και η ορθογραφία στα νέα ελληνικά παραμένει η ίδια, το γεγονός ότι η προφορά έχει διαφοροποιηθεί δημιουργεί σοβαρά προβλήματα κατά τη μεταγραφή.

Προβλήματα όμως προκύπτουν και όταν τα σύμφωνα προφέρονται διαφορετικά, αναλόγως με τη θέση τους στη λέξη και το συνδυασμό τους με άλλα σύμφωνα ή φωνήεντα. Για παράδειγμα, το γ (=g) αλλά το γγ (=ng), γκ (=gk), γξ (=nx), γχ (=nch) και γι (=gi) και είναι συνδυασμοί που έχουν τη δική τους ξεχωριστή φωνητική αξία (βλ. Pring 1982: xiv-xvi), την οποία δεν αποδίδει ή δεν αποδίδει σωστά η μεταγραφή με λατινικούς χαρακτήρες. Το ίδιο συμβαίνει με τους συνδυασμούς ντ (=nt) και μπ (=b ή mp) που διαφοροποιούν την προφορά τους αναλόγως του αν βρίσκονται στην αρχή ή στο

5. Το πρόβλημα έχει σοβαρό αντίκτυπο και σε άλλα πεδία. Πολύ συχνά κύρια ονόματα μετατρέπονται με σκοπό να μοιάζουν με τα αντίστοιχα ονόματα της γλώσσας-στόχου. Έτσι, κάθε ευρωπαϊκή γλώσσα ενδέχεται να έχει μια διαφορετική εκδοχή του ίδιου ελληνικού ονόματος. Το φαινόμενο γίνεται ιδιαίτερα αντιληπτό στους καταλόγους των βιβλιοθηκών.

μέσο της λέξης. Πάντως προβλήματα υφίστανται και με άλλα σύμφωνα τα οποία θα περίμενε κανείς ότι μετατρέπονται εύκολα. Για παράδειγμα, τα γ, κ, λ, π, ρ και τ δεν παράγουν τον ίδιο ήχο με τα λατινικά g, k, l, p, r και t (τα οποία τυγχάνει να είναι τα πλησιέστερα αντίστοιχά τους). Παρομοίως το δ δεν αποδίδεται προφανώς κατάλληλα με το d, και το σ /s/ δεν αποδίδεται πάντα σωστά με το s, καθώς σε μερικές περιπτώσεις αντιστοιχεί με το ss ή το z. Επιπλέον επιπλοκές προκύπτουν με τα σύμφωνα που αντιστοιχούν σε περισσότερο από ένα λατινικά σύμφωνα, όπως λ.χ. το κ = c ή k, χ = ch ή h, φ = ph ή f.

Για καθέναν από τους χαρακτήρες και τους συνδυασμούς χαρακτήρων που αναφέρθηκαν πιο πάνω τα διάφορα συστήματα μετατροπής προσφέρουν ένα λατινικό χαρακτήρα ο οποίος όμως δεν αντιστοιχεί φωνητικά στον εκάστοτε ελληνικό. Για παράδειγμα, το δίψηφο φωνήεν αι, αποδίδεται ως ai στο ελληνικό πρότυπο ΕΛΟΤ 743, παρά το ότι η φωνητική του αξία είναι /e/. Παρομοίως το υ αποδίδεται ως y, αν και η φωνητική του αξία είναι /i/, το ντ ως nt, παρά το ότι αναλόγως της θέσης του στη λέξη προφέρεται /d/ (στην αρχή) και /nd/ (στο μέσο της λέξης) κτλ.⁶ Παρά ταύτα θα έπρεπε, θεωρητικά τουλάχιστον, να μην υφίσταται τόσο μεγάλη ασυνέπεια, καθώς οποιοδήποτε όνομα μπορεί να μεταγραφεί ακολουθώντας απλώς ένα από τα προαναφερθέντα πρότυπα. Στην πραγματικότητα όμως τα προβλήματα και οι ασυνέπειες εξακολουθούν να προκύπτουν για διάφορους λόγους, εκ των οποίων ο πλέον εμφανής είναι ότι οι μεταφραστές και οι ελληνιστές είτε δεν είναι συνεπείς όσον αφορά τη χρήση του προτύπου μεταγραφής που επέλεξαν είτε απλώς προτιμούν να αγνοούν τα υπάρχοντα συστήματα προς χάριν ενός «συστήματος» δικής τους επινοήσης.

3. Προβλήματα μεταγραφής και εμπλεκόμενοι παράγοντες

Το θέμα της συνέπειας στη μεταγραφή των ελληνικών ονομάτων στα αγγλικά απασχολεί όλους τους μεταφραστές και τους επιστήμονες που εργάζονται στον χώρο των νεοελληνικών σπουδών⁷. Σε μια σύντομη σημείωση στην Ανθολογία του της Σύγχρονης Ελληνικής Ποίησης ο Friar (1973: 681) δηλώνει πως «οι ελληνικές λέξεις και τα ελληνικά κύρια ονόματα της ανθολογίας

6. Η μετατροπή των ελληνικών ονομάτων σε λατινικούς χαρακτήρες γίνεται σύμφωνα με το ελληνικό πρότυπο (ΕΛΟΤ 743). Όλες οι φωνητικές μεταγραφές έγιναν σύμφωνα με τις φωνητικές αξίες των ελληνικών χαρακτήρων που παραθέτει ο Pring (1982: xiv-xvi).

7. Βλ. Politis (1973: 14) και Μπαμπινιώτης (1995: 21).

έχουν μεταγραφεί με κριτήριο τη φωνητική τους απόδοση, έτσι ώστε να πλησιάζουν όσο το δυνατόν περισσότερο την ελληνική τους προφορά, «*αν και δεν ήταν εφικτό να διατηρηθεί μια συνέπεια*» (δική μου έμφαση). Παρομοίως ο Doulis (1977: ix), στη σχετική του σημείωση για τη μεταγραφή των ελληνικών, παραδέχεται πως δεν κατόρθωσε να είναι όσο συνεπής και σαφής θα έπρεπε, και δηλώνει πως «*όπως και οι περισσότεροι νεοελληνιστές επικαλούμαι και εγώ ελαφρυντικά*» και παραδόξως καταλήγει πως «*το πλέον συνεπές σύστημα είναι αυτό που επινόησε ο Friar και ίσως θα έπρεπε κι εμείς οι υπόλοιποι νεοελληνιστές να το υιοθετήσουμε*». Στον κατάλογό της με τις αγγλικές πηγές που είναι χρήσιμες για τη μελέτη της σύγχρονης ελληνικής λογοτεχνίας η Philippides (1990: xi) εκφράζει την προτίμησή της για το σύστημα του Politis (βλ. παρακάτω), αν και εκφράζει επιφυλάξεις για τη συνέπεια του συστήματος. Σημειώνει κι εκείνη πως «*στη σύνταξη του κεφαλαίου που αφορά τους συγγραφείς και του ευρετηρίου, προκύψανε δυσκολίες λόγω της έλλειψης μιας καθιερωμένης μεταγραφής στα αγγλικά των ονομάτων των Ελλήνων συγγραφέων. Η δημιουργία ενός τέτοιου προτύπου θα αποτελούσε ένα χρήσιμο εργαλείο και ελπίζουμε πως βιβλιοθηκάριοι, βιβλιογράφοι και φιλόλογοι θα φτάσουν σε ένα από κοινού αποδεκτό συμπέρασμα*». Τέλος, σε μια πιο πρόσφατη σχολιασμένη βιβλιογραφία σχετικά με ελληνικά βιβλία που μεταφράστηκαν στα αγγλικά, ο Constantinides (2000: 3) επίσης επισημαίνει το πρόβλημα, ισχυριζόμενος πως «*δεν υπάρχει καθιερωμένο σύστημα μεταγραφής ελληνικών ανθρωπωνυμίων και τοπωνυμίων στα αγγλικά*». Φυσικά ο ισχυρισμός αυτός είναι αβάσιμος, διότι, όπως προανέφερα, υπάρχουν διάφορα συστήματα μεταγραφής. Τα προβλήματα προκύπτουν ακριβώς επειδή υπάρχουν περισσότερα από ένα πρότυπα και επειδή οι μεταφραστές και οι ελληνιστές δεν τα χρησιμοποιούν με την απαιτούμενη συνέπεια.

Για να δώσω κάποια ιδέα σχετικά με τις ασυνέπειες που προκύπτουν λόγω της αδυναμίας των μεταφραστών και των ελληνιστών να ακολουθήσουν ένα συγκεκριμένο πρότυπο, θα αναφερθώ σε έναν κατάλογο ελληνικών λογοτεχνικών βιβλίων μεταφρασμένων στα αγγλικά που εκδόθηκαν από τον *ίδιο* εκδοτικό οίκο (Kedros Modern Greek Writers Series). Εκεί λοιπόν βρίσκουμε τα ονόματα: (Petros) Abatzoglou αλλά (Iakovos) Kambanellis, Giorgos (Heimonas) αλλά Yorgos (Ioannou), Costis (Gimosoulis) αλλά Kostas (Mourselas), (Marios) Hakkas αλλά Christoforos (Milionis), (Andreas) Franghlias αλλά (Costis) Gimosoulis. Όσο για το *Eugenia* (Fakinou), αυτό μάλλον αποτελεί προσπάθεια εξαγγλισμού παρά μεταγραφής του ελληνικού ονόματος (Evjenia).

Το λάθος βέβαια δεν μπορεί να αποδοθεί μόνο στους μεταφραστές και τους ελληνιστές αλλά και στην ανεπάρκεια των ίδιων των συστημάτων. Τα προβλήματα και η ασυνέπεια προκύπτουν λόγω του ότι τα συστήματα μετατροπής βασίζονται σε μια αντιστοιχία ανάμεσα στους ελληνικούς και τους

λατινικούς χαρακτήρες, ενώ στην περίπτωση των κύριων ονομάτων υπάρχουν κι άλλοι σημαντικοί παράγοντες που εμπλέκονται, πέρα από τον φωνητικό, όπως π.χ. η ιστορική ή καθιερωμένη ορθογραφία, η οπτική απεικόνιση της λέξης, η ιδιαίτερη προτίμηση του καθενός όσον αφορά τη μεταγραφή του ονόματός του και η ομοιότητα με το αντίστοιχο αγγλικό όνομα.

Επομένως, πέρα από τον φωνητικό παράγοντα, ο Friar στην ανθολογία του λαμβάνει υπόψη και την προσωπική προτίμηση των ποιητών και σέβεται την ιστορική ή καθιερωμένη ορθογραφία των ονομάτων (βλ. Friar 1973: 681). Ο Doulis (1977: ix-x) εξηγεί πως προσπάθησε να σεβαστεί τον ήχο των λέξεων (φωνητικός παράγοντας), καθώς επίσης «το πώς φαίνονται οι λέξεις μετά τη μεταγραφή» (οπτικός παράγοντας). Επιπλέον, εξηγεί ότι τήρησε την ορθογραφία των ονομάτων που είχαν μεταγραφεί στα αγγλικά στο παρελθόν (καθιερωμένη ορθογραφία). Ο Politis (1973: xiii), στο *Σημειώσεις για τη Μεταγραφή*, ξεκινά όπως και άλλοι ελληνιστές με τη δήλωση ότι «...δεν υπάρχει καθιερωμένο σύστημα για τη μεταγραφή των ελληνικών κύριων ονομάτων στις ξένες γλώσσες...» και εξηγεί ότι προχώρησε «βάσει δύο αρχών, ότι η μεταγραφή, πρώτον, θα πρέπει να αποδίδει τη σύγχρονη προφορά και όχι την ιστορική ορθογραφία (Politis όχι Polites) και, δεύτερον, θα πρέπει ταυτοχρόνως να διατηρεί *την οπτική εικόνα της λέξης*» (δική μου έμφαση). Σε αντίθεση με τον Friar πάντως, ο Politis δεν λαμβάνει υπόψη την προσωπική προτίμηση των συγγραφέων και εξηγεί ότι χρησιμοποιεί αυτό το σύστημα μόνο σε σχέση με τα κύρια ονόματα αγνοώντας τις μεταγραφές των ίδιων των συγγραφέων (π.χ. Calbo, Coray, Cavafy). Κατόπιν παρουσιάζει ένα δικό του σύστημα μεταγραφής ελληνικών χαρακτήρων, οι οποίοι, όπως λέει ο ίδιος, δεν έχουν ακριβή αντιστοιχία στο λατινικό αλφάβητο. Πιο πρόσφατα ο Beaton (1994: xiii) επίσης τονίζει ότι δεν υπάρχει ικανοποιητικό σύστημα μεταγραφής των ελληνικών σε λατινικούς χαρακτήρες και κατόπιν εκφράζει τη δική του προτίμηση για ένα σύστημα μεταγραφής ελληνικών κύριων ονομάτων. Εξηγεί πως «... υιοθέτησα την αρχή ότι, εκεί όπου υπάρχει καθιερωμένη ορθογραφία στ' αγγλικά, αυτή διατηρείται ("Athens", "Cavafy", όχι "Athina", "Kavafis"). Αλλιώς, η μεταγραφή γίνεται κυρίως με βάση τη φωνητική απόδοση αλλά με μερικές παραχωρήσεις που αφορούν την ελληνική ορθογραφία».

Γενικά, οι περισσότεροι μεταφραστές θα προτιμούσαν, νομίζω, τη μεταγραφή που αποδίδει τη σύγχρονη προφορά, όταν πρόκειται για ονόματα χαρακτήρων σε μυθιστορήματα και συγγραφέων, εφόσον δεν εμπλέκονται άλλοι παράγοντες. Όσο πιο σύγχρονο και ανοίκειο είναι ένα όνομα, τόσο πιο ακριβής μπορεί και πρέπει να είναι η μεταγραφή του. Παρ' όλα αυτά, στη μεταγραφή ελληνικών κύριων ονομάτων εμπλέκονται άλλοι παράγοντες, όπως ανέφερα προηγουμένως, οι οποίοι βαραίνουν περισσότερο. Θα τους δούμε ευθύς αμέσως.

3.1. Φθόγγοι φωνηέντων

Το ελληνικό πρότυπο ΕΛΟΤ 743 αποδίδει τα ελληνικά φωνήεντα η, ι, υ με τα λατινικά *i*, *i* και *y* αντιστοίχως, παρά το ότι η φωνητική τους αξία είναι η ίδια, δηλαδή /i/. Επομένως, η μεταγραφή του ονόματος (Γεώργιος) Βιζυηνός θα ήταν *Vizyinos*, σύμφωνα με το πρότυπο ΕΛΟΤ 743, αλλά *Viziinos* σύμφωνα με τα κριτήρια της αντίστοιχης φωνητικής αξίας. Επιπλέον, συναντούμε και το *Vizinos*⁸ (πιθανόν για να αποφευχθεί για αισθητικούς λόγους ο συνδυασμός *ii*, ο οποίος δεν συνηθίζεται στα αγγλικά), καθώς επίσης και το *Vizyenos* (το οποίο μάλλον αντανάκλα το γεγονός ότι στα αρχαία το η ήταν μακρό φωνήεν, αντίστοιχο ενός μακρού *e*)⁹. Η μεταγραφή του η σε *e* (που αποδίδει την ορθογραφία και ακολουθεί την αρχαία παρά τη νέα ελληνική προφορά) αποτελεί βασική αιτία της ασυνέπειας που χαρακτηρίζει τη μεταγραφή της τελευταίας συλλαβής πολλών ελληνικών επιθέτων. Για παράδειγμα, βλέπουμε *Athanasiades* αντί για *Athanasiadis* (ΕΛΟΤ 743) και *Charalambides* αντί για *Charalambidis*, *Drosines* αντί για *Drosinis*, *Valaorites* αντί για *Valaoritis* κτλ. Παρόμοιο παράδειγμα ασυνέπειας συναντούμε στη μεταγραφή μικρών ονομάτων όπως το Δημήτρης, για το οποίο έχουμε *Dimitris* (ΕΛΟΤ 743), καθώς επίσης και *Demetris* (αφήστε δε τα *Demetrius*, *Dhimitris* και *Dimitri*).

Για τα δίψηφα φωνήεντα *ει*, *οι*, *υι* το ελληνικό πρότυπο ΕΛΟΤ 743 προτείνει ως αντίστοιχους λατινικούς χαρακτήρες τα *ei*, *oi*, *yi*, παρά το ότι και τα τρία φωνήεντα έχουν και πάλι την ίδια φωνητική αξία /i/. Στην περίπτωση του διψήφου *ει*, αυτό οδηγεί σε ασυνέπειες του είδους: (Γιώργος) Χειμωνάς ως ταυτοχρόνως *Himonas* και *Heimonas* (επίσης συναντάται ως *Chimonas* και *Cheimonas*) ή (Ανδρέας) Εμπειρίκος ως ταυτοχρόνως *Embirikos* και *Embeirikos* (επίσης συναντάται ως *Emberikos* και *Embircos*). Σ' αυτές τις περιπτώσεις η μεταγραφή του διψήφου *ει* σε *ei* μάλλον επηρεάζεται από τον παράγοντα που αναφέρει ο Politis σχετικά με «τη διατήρηση της οπτικής εικόνας» και από αυτό που ο Beaton ονομάζει «παραχώρηση που αφορά την ορθογραφία της ελληνικής λέξης»¹⁰. Αυτός ο επιπλέον παράγοντας είναι ιδιαίτερα εμφανής στην περίπτωση του διψήφου *οι*. Για το επίθετο, π.χ., (Ζήσης) Οικονόμου η μεταγραφή θα μας έδινε το *Oikonomou* (ΕΛΟΤ 743).

8. Όλα τα παραδείγματα ελληνικών ονομάτων μεταγραφμένων στην αγγλική είναι παρμένα από δημοσιευμένες πηγές και βρίσκονται στο ευρετήριο της Philippides (1990: 229-248).

9. Το επίθετο (Στράτης) Μυριβήλης είχε, περιέργως, καλύτερη τύχη και μεταγράφεται συστηματικά ως *Myrivilis*.

10. Είναι αξιοσημείωτο ότι ο Beaton γράφει «*Embirikos*» αλλά «*Heimonas*». Ο Politis γράφει «*Embirikos*».

Αντιθέτως, συχνά βλέπουμε *Econομου* (με e και c), πράγμα που μάλλον αντανακλά το γεγονός ότι η προφορά του ελληνικού επιθέτου και της αγγλικής λέξης «economic», που έχει την ετυμολογία της στο ελληνικό «οικονομικός», είναι παραπλήσια. Αυτός ο παράγοντας, που αφορά την ομοιότητα ή τη συγγένεια της ελληνικής λέξης με μια αγγλική λέξη ή ένα αγγλικό όνομα, παίζει σημαντικό ρόλο στη μεταγραφή των κύριων ονομάτων, καθώς διευκολύνει τον αναγνώστη και στην αναγνώριση αλλά και στην προφορά.

Το δίψηφο φωνήεν αι αποδίδεται ως ai (ΕΛΟΤ 743), αν και η φωνητική του αξία είναι /ε/. Σύμφωνα μ' αυτό το πρότυπο, το επίθετο (Έφη) *Αιλιανού* μεταγράφεται ως *Αίλιανου*, ενώ σύμφωνα με μια φωνητική απόδοση ως *Ελιανου*. Σε τέτοιες περιπτώσεις η διατήρηση της οπτικής εικόνας της λέξης αποτελεί σημαντικό παράγοντα και πρέπει να ληφθεί υπόψη. Βέβαια το ίδιο δίψηφο φωνήεν, όταν βρίσκεται σε οποιοδήποτε αρχαίο όνομα, θα πρέπει να μεταγράφεται ως ae για ιστορικούς λόγους και λόγω καθιερωμένης χρήσης. Κατ' ακολουθίαν, το *Αισχύλος* δεν μπορεί να μεταγράφεται ως *Aischylos* (ΕΛΟΤ 743), αλλά πρέπει να παραμείνει *Aeschylus*. Το ίδιο ισχύει για τα ονόματα *Αισχίνης*, *Αίσωπος* κτλ. Ο ιστορικός παράγοντας πάντα υπερισχύει έναντι και των συστημάτων μετατροπής και του φωνητικού παράγοντα όταν έχουμε να κάνουμε με αρχαία ονόματα (*Phoebus* όχι *Foivos*, *Socrates* όχι *Sokratis*, *Euripides* όχι *Euripidis*) και βυζαντινά ονόματα (*Constantine Palaeologus* και όχι *Konstantinos Palaiologos*), καθώς τα ονόματα αυτά έχουν περάσει στα αγγλικά μέσω της λατινικής και έτσι καθιερώθηκαν. Ο Friar (1973: 681) πάντως δηλώνει πως επιχειρεί «να διατηρήσει την ελληνική και όχι τη λατινική ορθογραφία, όπου αυτό είναι εφικτό». Έτσι, γράφει *Dionysos* αντί για *Dionysus*, και χρησιμοποιεί k αντί για c σε λέξεις όπως *Akropolis* ή *Sokrates* (ενώ ταυτόχρονα μεταγράφει το Νίκος Φωκάς ως *Nikos Phocas*!). Προσωπικά, και σε γενικές γραμμές, τείνω να συμμορφώνομαι με την καθιερωμένη ορθογραφία, αν και νομίζω πως απαιτείται από τον μεταφραστή να εκτιμά κάθε φορά τη σημασία του ονόματος και τον ρόλο που αυτό παίζει μέσα στο κείμενο ή το μυθιστόρημα. Έτσι, για παράδειγμα, το όνομα *Εκάβη* σε ένα κείμενο που αφορά την τραγική ηρωίδα θα πρέπει να μεταγράφεται ως *Hecuba*, αλλά σε ένα σύγχρονο μυθιστόρημα θα πρέπει κανονικά να αποδίδεται ως *Ekavi*, εκτός βέβαια αν είναι φανερό ότι ο συγγραφέας στοχεύει στη δημιουργία συνδηλώσεων που αφορούν την τραγική ηρωίδα¹¹.

Οι συνδυασμοί αυ, ευ και ηυ αποδίδονται, σύμφωνα με το ελληνικό πρότυπο ΕΛΟΤ 743, ως af, ef και if (ή av, ev και iv, όταν ακολουθεί φωνήεν και ηχη-

11. Σημειωτέον ότι ο Chioles και ο Finer, οι μεταφραστές του μυθιστορήματος του Ταχσί *Το τρίτο στεφάνι*, γράφουν το όνομα του κεντρικού χαρακτήρα ως «Hecuba».

ρό σύμφωνο). Νομίζω ότι, σ' αυτή την περίπτωση, οι περισσότεροι μεταφραστές ακολουθούν τη σύγχρονη προφορά και αποδίδουν τους συγκεκριμένους συνδυασμούς σύμφωνα με το πρότυπο ΕΛΟΤ 743. Περιστασιακά όμως βλέπουμε, για παράδειγμα, *Eugenia* (Fakinou) αντί *Evgenia* (ΕΛΟΤ 743) ή ακόμα *Enyenia* (με βάση τη φωνητική απόδοση), ίσως γιατί ο μεταφραστής θεωρεί σημαντικό να επιτρέψει στον αναγνώστη να αντιληφθεί ότι το ελληνικό όνομα συγγενεύει και μοιάζει με το αγγλικό όνομα *Eugene*. Μια περαιτέρω εξαίρεση, όπως ανέφερα και πιο πριν, αποτελεί η μεταγραφή ιστορικών ονομάτων, έτσι ώστε να γράφουμε *Euripides* και όχι *Enripidis* (ΕΛΟΤ 743).

3.2. Φθόγγοι συμφώνων

Θα νόμιζε κανείς πως τα ελληνικά σύμφωνα παρουσιάζουν λιγότερες επιπλοκές κι επομένως είναι εφικτό η μετατροπή τους σε λατινικούς χαρακτήρες να γίνεται με μεγαλύτερη συνέπεια. Εν τούτοις, όπως ήδη ανέφερα, ελληνικά σύμφωνα όπως τα γ, κ, λ, π, ρ και τ δεν προφέρονται ακριβώς με τον ίδιο τρόπο όπως τα λατινικά g, k, l, p, r και t, τα οποία απλώς αποτελούν τα πλησιέστερα αντίστοιχά τους¹². Η διαφορά όσον αφορά την προφορά των λ, ρ και τ έγκειται στη διαφορετική τοποθέτηση της γλώσσας στον ουρανίσκο, ενώ το ελληνικό χειλικό π δεν είναι τόσο έκκροτος φθόγγος όσο το αγγλικό p. Όσον αφορά το γ /ɣ/ δεν έχει αντίστοιχο ήχο στα αγγλικά, αλλά συγγενεύει με το ισπανικό g, όπως π.χ. στη λέξη *fuego*. Σύμφωνα δε με τον Ελύτη (1985: 28), «...η αδυναμία σου να το προφέρεις δείχνει το βαθμό της βαρβαρότητάς σου». Στην προσπάθειά του για εύρεση λύσης ο Friar χρησιμοποιεί το gh για ονόματα όπως το Νίκος Γαβριήλ (*Ghavriil*) Πεντζίκης. Το θέμα περιπλέκεται κάπως με τα ελληνικά σύμφωνα δ /ð/ και σ /s/. Σύμφωνα με το πρότυπο του ΕΛΟΤ 743, αυτά απλώς μετατρέπονται σε d και s (ή z πριν από τα σύμφωνα β, γ, δ, ζ, λ, μ, ν, ρ). Κάτι τέτοιο δεν εξασφαλίζει βέβαια την ακριβή φωνητική απόδοση του ελληνικού ονόματος. Για παράδειγμα, το (Κικλή) Δημουλά μεταγράφεται ως *Dimoula* (ΕΛΟΤ 743), *Thimoula* και *Dhimoula*. Παρ' όλο που το *Dimoula* δεν αποτελεί ακριβή φωνητική απόδοση, το εναλλακτικό *Thimoula* μπορεί να προφέρεται και ως *θim:la* αντί για το σωστό *dim:la*, ενώ το *Dhimoula* δεν βοηθά στη σωστή προφορά¹³. Το *Dimoula*

12. Βλ. Pring (1982: iv).

13. Ο Friar (1973: 681) εκφράζει την προτίμησή του για το dh, όταν πρόκειται για τη μεταγραφή του δ /ð/, όπως λ.χ. στο *Kavadhias*, ενώ σε άλλες περιπτώσεις γράφει *Odysseus* (Elytis) αντί για *Odhyseus* και *Andreas* (Embiricos) αντί για *Andhreas*, παρουσιάζοντας γενικά μια ασυνέπεια.

είναι μάλλον επικρατέστερο, αν υιοθετήσουμε το κριτήριο σύμφωνα με το οποίο, στην περίπτωση που δεν υφίσταται ακριβές αντίστοιχο, επιβάλλεται η επιλογή του πλησιέστερου αντίστοιχου γράμματος, εφόσον επιπλέον αυτό συμβάλλει στην πιο πιστή διατήρηση της οπτικής εικόνας της λέξης (κατά τον Πολίτη). Ομοίως το σ /s/ στο Αναστάσης (Βιστωνίτης), για παράδειγμα, δεν αποδίδεται επαρκώς με το λατινικό s και θα έπρεπε να μετατρέπεται σε ss, για να διατηρείται η ίδια φωνητική αξία, δηλαδή Anastassis, όπως θα έπρεπε να συμβαίνει και με τη μεταγραφή του σ σε z /z/, όταν ακολουθεί ηχηρό φωνήεν, λ.χ. (Νίκος) Kazdaglis.

Αλλά σύμφωνα τα οποία συχνά δημιουργούν ασυνέπειες κατά τη μεταγραφή είναι τα κ, χ, και φ, τα οποία, σύμφωνα με το πρότυπο ΕΛΟΤ 743, μεταγράφονται ως k, ch και f αντίστοιχα (αν και τα c, h, και ph είναι επίσης πιθανά). Τα περισσότερα συστήματα μετατροπής υποδεικνύουν τη μεταγραφή του ελληνικού συμφώνου κ /k/ με το λατινικό k και νομίζω ότι οι περισσότεροι μεταφραστές θα επιλέγανε το k έναντι του c, εφόσον βέβαια δεν υφίστανται άλλοι παράγοντες. Οποσδήποτε όμως εμπλέκονται δύο άλλοι σημαντικοί παράγοντες όσον αφορά ονόματα που περιέχουν το κ: ο ιστορικός παράγοντας και αυτός της προσωπικής προτίμησης του καθενός όσον αφορά τη μεταγραφή του ονόματός του. Κατ' ακολουθίαν, αν και το Κωνσταντίνος Καρυωτάκης θα πρέπει κανονικά να μεταγράφεται ως Konstantinos Karyotakis (ΕΛΟΤ 743), το Κωνσταντίνος (Παλαιολόγος) θα πρέπει να μεταγράφεται ως Constantine (Palaeologus) για ιστορικούς λόγους, ενώ το Κωνσταντίνος Καβάφης θα πρέπει να αποδίδεται με το Constantine Cavafy, όχι μόνο λόγω της καθιερωμένης πρακτικής αλλά λόγω του ότι, κατά τα φαινόμενα, εκφράζει την προσωπική προτίμηση του ίδιου του ποιητή¹⁴. Κατά παρόμοιο τρόπο πολλοί συγγραφείς προτιμούν μια συγκεκριμένη αγγλική εκδοχή του ονόματός τους. Έτσι, για τη μεταγραφή του Νίκος πολύ συχνά βλέπουμε Nicos ή, αδικαιολόγητα κατά τη γνώμη μου, Nico, πιθανώς λόγω της ομοιότητας με το αντίστοιχο αγγλικό όνομα Nicholas¹⁵.

Για το ελληνικό σύμφωνο χ το ελληνικό πρότυπο ΕΛΟΤ 743 μας δίνει μόνο το ch, αν και η φωνητική αξία είναι /x/ (όπως π.χ. στο σκωτσέζικο loch) ή /ç/ (όπως στο hew). Σε ονόματα όπως τα (Κυριάκος) Χαραλαμπίδης (το οποίο μεταγράφεται ποικιλοτρόπως ως Charalambidis, Charalambides, Haralambhidhis) ή (Δημήτρης) Χατζής (το οποίο επίσης μεταγράφεται ποικιλο-

14. Σύμφωνα με τους Keeley and Sherrard (βλ. Cavafy 1992: 276), οι πρώτοι στίχοι του Καβάφη γράφτηκαν στα αγγλικά και έφεραν την υπογραφή Constantine Cavafy. Σημειωτέον ότι ο Φρόιερ χρησιμοποιεί το υβριδικό Cavafis, ενώ ο Πολίτης το Kavafis.

15. Σε μεταφράσεις υπάρχει συχνά η τάση να αποβάλλεται το τελικό s στις μεταγραφές κύριων ονομάτων, όπως π.χ. Γιάννης (Yanni), Νίκος (Nico) και Δημήτρης (Dimitri).

τρόπως ως *Chatzis, Hadjis, Hadzis, Hatzis*), φαίνεται πως, πέρα από τον πιθανό κίνδυνο της λανθασμένης προφοράς του *χ* ως /t/, δεν υπάρχει άλλος λόγος να επιλέξουμε ανάμεσα στο *ch* και στο *h*. Αντιθέτως με ονόματα όπως τα *Χριστιανόπουλος* και *Χριστοδούλου*, είναι πιθανόν να υπερισχύσει ο συγγενικός παράγοντας, λόγω της συγγένειας με αγγλικά ονόματα όπως τα *Christian, Christopher* κτλ. Παρομοίως κατά τη μεταγραφή ονομάτων όπως τα *Χρονάς* (*Chronas*) και *Χρυσάνθης* (*Chryssanthis*) εμπλέκονται και αισθητικοί λόγοι που αφορούν την οπτική εικόνα της λέξης και μας βοηθούν να αποφύγουμε ασυνήθεις ή αντιαισθητικούς για τα αγγλικά συνδυασμούς, όπως το «Hr»¹⁶.

Κατά παρόμοιο τρόπο το σύμφωνο *φ* /f/ μεταγράφεται είτε ως *f* είτε ως *ph*, αν και τα περισσότερα συστήματα μετατροπής αναφέρουν μόνο το *f*. Σε πολλές περιπτώσεις η επιλογή των μεταφραστών είναι μάλλον αυθαίρετη. Για παράδειγμα, συναντάμε *Christofides* και *Christophidis*, *Photiadis* και *Fotiadis*. Η χρήση του *ph* φαίνεται κι αυτή πως εξαρτάται από τον παράγοντα της προσωπικής προτίμησης αλλά και από τον ιστορικό παράγοντα, λ.χ. *Philip* (και όχι *Filip*) ο Μακεδών, αυτοκράτωρ *Nicephorus* (και όχι *Nikiforos*). Ειδικά, στα σύγχρονα ονόματα χρησιμοποιείται κατά κανόνα το *f*, όπως π.χ. *Nikiforos* (Βρεττάκος) και (Αντώνης) *Fostieris*.

Πιο σοβαρά προβλήματα ή τουλάχιστον περισσότερες ασυνέπειες προκύπτουν από τους συνδυασμούς των συμφώνων και τη θέση τους μέσα στη λέξη, καθώς επίσης και από τους συνδυασμούς συμφώνων και φωνηέντων. Έτσι, ενώ το *γ*, σύμφωνα με διάφορα συστήματα μετατροπής, μεταγράφεται χρησιμοποιώντας το λατινικό *g*, όταν ακολουθείται από τα φωνήεντα *ε* και *ι*, προφέρεται ως /j/. Αυτό αποτελεί την αιτία πολλών ασυνεπειών στη μεταγραφή ονομάτων όπως *Γιώργος*, *Γιάννης* και *Παναγιώτης*, καθώς επίσης και στις διάφορες εκδοχές ή στα παραγώγά τους. Η μεταγραφή του *Γιάννης* ποικίλλει από *Giannis* (ΕΛΟΤ 743) σε *Yannis, Yiannis, Janis* και *Iannis*, ενώ καμιά φορά βλέπουμε τον εξαγγλισμό *John*, όπως π.χ. *John* (Δαμασκηνός), ή και το *Ioannis*, όπως π.χ. *Ioannis* (Καπποδίστριας), στις περιπτώσεις όπου χρησιμοποιείται στα ελληνικά ο παλαιότερος τύπος του ονόματος (Ιωάννης). Η μεταγραφή του ως *Giannis* (ΕΛΟΤ 743) μπορεί να εμπεριέχει τη μετατροπή καθενός γράμματος ξεχωριστά, όμως ως αποτέλεσμα η προφορά στα αγγλικά (*djanis*) δεν αποτελεί επαρκή φωνητική απόδοση του ελληνικού ονόματος. Ομοίως η μεταγραφή του *Γι* σε *Yi*, αν και αντανακλά την ορθογραφία του

16. Ο Friar (1973: 681) εξηγεί πως πριν από σύμφωνο και λαρυγγικά φωνήεντα μετατρέπει το *χ* σε *h* (*Sahtouris*), αλλά πριν από τα *ε*, *αι* και όλα τα φωνήεντα που προφέρονται *ι* χρησιμοποιεί το *kh*, όπως π.χ. *Khios*.

ονόματος, οδηγεί κι αυτή στην εσφαλμένη προφορά, δεδομένου ότι η φωνητική αξία του Γι είναι /j/. Σ' αυτή την περίπτωση, μόνο η μεταγραφή ως «Yannis» αντιπροσωπεύει τη σωστή φωνητική απόδοση του ελληνικού ονόματος. Παρόμοιους παράγοντες και προβλήματα συναντάμε στις προσπάθειες μεταγραφής του ονόματος Γιώργος, του οποίου οι εκδοχές ποικίλλουν από *Giorgos* (ΕΛΟΤ 743) σε *Yorgos* και *Yiorgos*. Καμιά φορά το όνομα μεταφράζεται ως «George», όπως π.χ. *George* (*Seferis*), είτε λόγω της καθιερωμένης χρήσης είτε, πιθανόν, λόγω της προσωπικής του προτίμησης. Επιπροσθέτως, ένας ακόμη παράγοντας που πρέπει να λαμβάνεται υπόψη είναι η συγγένεια με το αγγλικό όνομα, καθώς τα *Giorgos* ή *Georgos* πιθανόν να προτιμούνται από το *Yorgos*, λόγω του ότι μοιάζουν οπτικά με το αγγλικό όνομα *George* και έτσι επιτρέπουν στον Άγγλο αναγνώστη να καταλάβει πως αυτό που έχουμε στην προκειμένη περίπτωση είναι το ελληνικό αντίστοιχο ενός οικείου αγγλικού ονόματος. Τέλος, το γ δημιουργεί περαιτέρω επιπλοκές στη μεταγραφή, όταν συνδυάζεται με ένα άλλο γ, όπως δηλαδή το δίψηφο σύμφωνο γγ /ng/, το οποίο κατά το ελληνικό πρότυπο ΕΛΟΤ 743 μετατρέπεται σε ng. Το πρόβλημα εμφανίζεται όταν το ng της μεταγραφής το ακολουθούν ένα από τα φωνήεντα ε ή ι, με αποτέλεσμα η προφορά που προκύπτει να είναι /nd3/ και όχι /ng/, όπως είναι στα ελληνικά. Κάποια λύση αποτελεί η πρόσθεση ενός h μετά το g (δηλαδή ngh). Κατ' αυτό τον τρόπο έχουμε *Katerina Anghelaki-Rooke* (όχι *Angelaki-Rooke*) και *Anghelos* (όχι *Angelos*) *Sikelianos*, αν και στην περίπτωση του Σικελιανού φαίνεται πως το *Angelos* έχει πλέον καθιερωθεί.

Μια ακόμη σημαντική πηγή προβλημάτων κατά τη μεταγραφή των ελληνικών ονομάτων είναι τα δίψηφα σύμφωνα ντ και μπ. Σύμφωνα με το πρότυπο ΕΛΟΤ 743, το ντ μετατρέπεται σε nt (αν και η φωνητική του αξία διαφέρει από /d/, όταν βρίσκεται στην αρχή της λέξης, σε /d/ /nd/ ή /nt/, όταν βρίσκεται στο μέσο της λέξης). Παρομοίως το μπ αποδίδεται ως b και mp, ανάλογα με το αν βρίσκεται στην αρχή ή στο μέσο της λέξης (όπου βέβαια η φωνητική αξία μπορεί να είναι /b/ /mb/ ή /mp/). Και πάλι, πέρα από τα υπάρχοντα πρότυπα και τη φωνητική απόδοση, εμπλέκονται και άλλοι παράγοντες. Για παράδειγμα, το ελληνικό όνομα Κωνσταντίνος μεταγράφεται ως *Konstantinos* (ΕΛΟΤ 743), ενώ μια μεταγραφή βασισμένη σε φωνητική απόδοση θα μας έδινε *Konstandinos*. Καμιά φορά όμως συναντούμε και το *Konstadinos*, όπου το ντ, αν και βρίσκεται στο μέσο της λέξης, μετατρέπεται σε d. Το ίδιο συμβαίνει και με το (Φίλιππος) *Dracodaidis*, το οποίο μάλλον αποτελεί προσωπική προτίμηση του συγγραφέα. Σοβαρότερα προβλήματα προκύπτουν με τους συνδυασμούς τζ και ντζ. Το τζ, για παράδειγμα, αποδίδεται ποικιλοτρόπως ως tz, dz ή dj (ή ακόμη και j), όπως βλέπουμε στη μεταγραφή του ονόματος (Δημήτρης) *Χατζής* σε *Hatzis*, *Hadzis* και

Hadjis. Σύμφωνα με το ελληνικό πρότυπο ΕΛΟΤ 743, η μεταγραφή του ονόματος θα έπρεπε να είναι με tz (Chatzis), παρότι η φωνητική αξία του δισηφίου είναι /dj/ ή /dz/. Επιπλέον, η παρουσία ενός ν (δηλαδή ντζ) δεν παράγει το φθόγγο /ndj/ παρά μόνο /ndz/ ή /ntz/, όπως π.χ. στα ονόματα Πεντζίκης (Pendzikis) και Καζαντζάκης (το οποίο έχει καθιερωθεί ως Kazantzakis).

3.3. Άλλοι παράγοντες

Μια ακόμη παράμετρος κατά τη μεταγραφή των κύριων ονομάτων αφορά τη χρήση των αρχικών στη θέση του ονόματος. Το Διεθνές Πρότυπο ISO 843 (σημείωση 11) δικαιολογημένα ορίζει πως: «Όταν από τη μετατροπή ενός ελληνικού γράμματος με λατινικούς χαρακτήρες προκύπτουν δύο κεφαλαία γράμματα τα οποία ακολουθούνται από μικρά (π.χ. στην αρχή μιας πρότασης, μετά την τελεία), τότε, για αισθητικούς λόγους, το δεύτερο, τρίτο κτλ. κεφαλαίο λατινικό γράμμα μπορεί να είναι μικρό (π.χ. Chara αντί CHara, Thalassa αντί THalassa, Psari αντί PSari)». Το ίδιο πρέπει να ισχύει στην περίπτωση των κύριων ονομάτων, αν ακολουθούμε την καθιερωμένη αγγλική πρακτική, σύμφωνα με την οποία τα διπλά γράμματα δεν χρησιμοποιούνται ως αρχικά ονόματος, κάτι που συμβαίνει συχνά όμως με τη μεταγραφή των ελληνικών ονομάτων στα αγγλικά. Για παράδειγμα, σύμφωνα με το πρότυπο ΕΛΟΤ 743, ο Κ.Θ. Δημαράς θα πρέπει να γίνει Κ. Th. Dimaras αντί για Κ. T. Dimaras, το οποίο ακολουθεί τον καθιερωμένο τρόπο που δηλώνονται τα αρχικά στα αγγλικά (όπως Thomas = T., Philip = P., Christopher = C). Κατά παρόμοιο τρόπο τα ελληνικά ονόματα που αρχίζουν με τα σύμφωνα Θ(ωμάς), Φ(ίλιππος), Χ(ριστόφορος) θα πρέπει να δηλώνονται στα αγγλικά με τα αρχικά T., P. και C. αντιστοίχως.

Άλλη μια παράμετρος αφορά το ότι, καθώς τα ονόματα δεν κλίνονται στα αγγλικά, είναι πιθανόν να προκύψει σύγχυση, ειδικά σε σχέση με τα επίθετα των γυναικών και τα πατρώνυμα, τα οποία δηλώνονται στα ελληνικά με τη γενική πτώση. Η Philippides (1990: xvi) προτιμά να αποδίδει τα γυναικεία επίθετα στη γενική χωρίς το τελικό s. Σε άλλη περίπτωση, το όνομα (Ρέα) Γαλανάκη μπορεί να αποδοθεί στα αγγλικά ως Galanaki ή Galanakis και το (Μάρω) Δούκα ως Douka ή Doukas. Επιπλέον, τα πατρώνυμα ή τα ονόματα συζύγων άλλες φορές κατά τη μεταγραφή αποτυπώνονται στη γενική (Pavlou) και άλλες φορές στην ονομαστική (Pavlos). Πάντως, όταν πρόκειται για τη μεταγραφή ονομάτων σε μυθιστορήματα, δεν βλέπω να υπάρχει λόγος να μην αποτυπώνονται τα ονόματα στην ονομαστική, ανεξάρτητα από την πτώση στην οποία εμφανίζονται στο πρωτότυπο. Έτσι, π.χ., το

«έλα 'δω, Δημήτρη» θα γινόταν «come here Dimitris»¹⁷. Τέλος, είμαι (όπως και ο Friar) υπέρ της πρακτικής να δηλώνονται και οι τόνοι στη μεταγραφή ελληνικών ονομάτων με λατινικούς χαρακτήρες, ώστε να ξέρει ο Άγγλος αναγνώστης πού τονίζεται το όνομα, π.χ. Andréas Franghiás, Kóstas Várnalis, Áris Fakínos κτλ.¹⁸

4. Συμπεράσματα

Με τις σκέψεις που εξέθεσα πιο πάνω προσπάθησα να θίξω εν συντομία ορισμένα μόνο από τα προβλήματα και τις ασυνέπειες που συναντάμε κατά τη μεταγραφή των ελληνικών κύριων ονομάτων στα αγγλικά και να εξετάσω μερικώς από τους εμπλεκόμενους παράγοντες¹⁹. Με τα παραδείγματα που χρησιμοποίησα προσπάθησα να δείξω ότι κανένα από τα υπάρχοντα πρότυπα δεν λαμβάνει υπόψη όλες τις παραμέτρους που επηρεάζουν τη μεταγραφή των ελληνικών ονομάτων στα αγγλικά. Πέρα από την απαίτηση για σωστή φωνητική απόδοση, υπάρχουν και άλλες σημαντικές παράμετροι που αφορούν την ιστορική ή την ήδη καθιερωμένη μορφή του ονόματος, την οπτική του εικόνα μετά τη μεταγραφή, την προσωπική προτίμηση του καθενός και τη συγγένεια ή την ομοιότητα με το αντίστοιχο αγγλικό όνομα, ενώ, πολύ συχνά, υπάρχουν συγκρούσεις σχετικά με την προτεραιότητα των παραμέτρων και μια μετατόπιση της σημασίας τους, ανάλογα με την περίπτωση. Όπως και πολλοί άλλοι που κινούνται στον χώρο της μετάφρασης και των νεοελληνικών σπουδών, δεν έχω να προτείνω κάποια συνολική λύση του προβλήματος, απλώς προσπάθησα να επισημάνω μερικά προβλήματα σε έναν χώρο όπου επικρατεί μια χαο-

17. Σε ένα ελληνικό μυθιστόρημα, π.χ., τα ελληνικά ονόματα πολλές φορές δηλώνουν το βαθμό οικειότητας μεταξύ των ομιλητών. Για παράδειγμα, το «Γιώργος Παπαδόπουλος» μπορεί σταδιακά να μετατρέπεται από το «κύριε Παπαδόπουλε» στο «κύριε Γιώργο», «Γιώργο», «Γιωργάκη», «Γιωργάκη μου» κτλ. Δεν είναι εφικτό να αναπαράγουμε αυτό το επίπεδο ύφους στα αγγλικά αλλάζοντας απλώς τα ονόματα.

18. Λέει σχετικά ο Politis (1973: xiii): «Εφόσον τα περισσότερα ελληνικά ονόματα τονίζονται στην παραλήγουσα, δείχνω τον τόνο μόνο στις σπάνιες περιπτώσεις που το όνομα τονίζεται στη λήγουσα. Δεν είμαι ιδιαίτερα υπέρ τού να μπαίνει ο τόνος, αλλά το θεώρησα αναγκαίο, για να αποφευχθούν λάθη του τύπου Παλάμας ή Σικελιάνος. Πάντως, όσον αφορά τα ονόματα που τονίζονται στην προπαραλήγουσα, που είναι και πιο σπάνιο φαινόμενο, δεν θεώρησα τους τόνους απαραίτητους: δηλαδή κυρίως στα ονόματα που τελειώνουν σε -όπουλος».

19. Φυσικά, ανάλογα –αν και κάπως διαφορετικά– προβλήματα προκύπτουν κατά τη μεταγραφή ξένων ονομάτων στα ελληνικά. Αυτά τα προβλήματα έχουν μελετηθεί εκτεταμένα από τον Κριαρά (1981,1999) και πιο πρόσφατα από τον Μπαμπινιώτη (1997α, 1997β), τον Χάρη (1999α, 1999β) και τον Κούρτοβικ (1999).

τική κατάσταση. Ως συμπέρασμα σας παραπέμπω στον τίτλο του άρθρου μου, ελπίζοντας πως όχι μόνο δεν υπονόμευσα την εθνική ταυτότητα, αλλά, αντιθέτως, ενίσχυσα την πεποίθηση πως *a Greek by any other name* παραμένει πάντοτε... *a Hellene*!

Βιβλιογραφία

- Anastassiadou-Symeonidou, Anna (1988). Proposition pour un système de notation et/ou de translittération du grec moderne en caractères latins *Cahiers de L'institut de Linguistique de Louvain* (CILL 14.1-2), 47-51.
- Μπαμπινιώτης, Γεώργιος (1995). Ερασμική και νεοελληνική προφορά» *Το Βήμα της Κυριακής*, 31-12-95, 21.
- Μπαμπινιώτης, Γεώργιος (1997α). Οι ξένες λέξεις της ελληνικής. *Το Βήμα της Κυριακής*, 22-6-97, 38.
- Μπαμπινιώτης, Γεώργιος (1997β). Αντιστρεψιμότητα και όχι απλογράφηση. *Το Βήμα της Κυριακής*, 9-11-97.
- Beaton, Roderick (1994). *An Introduction to Modern Greek Literature*, Oxford: Clarendon Press.
- Cavafy C.P. (1992), *Collected Poems*, revised edition, translated by Edmund Keeley and Philip Sherrard, edited by George Savidis, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Constantinidis, Stratos E. (2000). *Greece in Modern Times. An Annotated Bibliography of Works Published in English in Twenty-Two Academic Disciplines during the Twentieth Century*. Vol. I. Lanham, Maryland and London: The Scarecrow Press, Inc.
- Doulis, Thomas (1977). *Disaster and Fiction. Modern Greek Fiction and the Impact of the Asia Minor Disaster of 1922*. California: University of California Press.
- Ελύτης, Οδυσσέας (1985). *Ο Μικρός Ναυτίλος*. Αθήνα: Ίκαρος.
- Friar, Kimon (1973). *Modern Greek Poetry. From Cavafis to Elytis*. New York: Simon and Schuster.
- Χάρης, Γιάννης Η. (1999α). Στα ελληνικά δεν γράφουμε με ελληνικά; *Τα Νέα*, 5-6-99, 13.
- Χάρης, Γιάννης Η. (1999β). Στο κενό ο Κενώ και κιτς ο Κητς; *Τα Νέα*, 19-6-99, 13.

- Hervey, Sándor and Ian Higgins (1992). *Thinking Translation. A Course in Translation Method: French to English*. London & New York: Routledge.
- Κούρτοβικ, Δημοσθένης (1999). Όταν ο Σύης έγινε Σι. *Τα Νέα*, 19-6-99, 30-31.
- Κριαράς, Ε. (1981). Η μεταγραφή των αρχαιοελληνικών και ξένων ονομάτων. *Το Πρώμα 3* (Άνοιξη 1981), 5-14.
- Κριαράς, Ε. (1999). Η μεταγραφή των ξένων ονομάτων. *Τα Νέα*, 9-8-99, 26-27.
- Philippides, Dia M.L. (1990). *Census of Modern Greek Literature*. New Haven: Modern Greek Studies Association.
- Politis, Linos (1973). *A History of Modern Greek Literature*. Oxford: The Clarendon Press.
- Pring, J.T. (1982). *The Oxford Dictionary of Modern Greek. Greek - English, English-Greek*. Oxford: Clarendon Press.
- Ridley, Mick (1994). Project Helen: Investigation into Greek Language Transliteration Problems. *Μαντατοφόρος* 37-38, 169-175.
- Σταμάτη, Λαμπρινή (1999). Φραγκολεβαντίνικα στο Internet. *Τα Νέα*, 24-2-99, 20.
- Van Dyck, Karen (1998). *Kassandra and the Censors. Greek Poetry since 1967*. Ithaca and London: Cornell University Press.